

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

- Указывают на важную роль матери в воспитании детей, отмечает различия в подходе между мамой и бабушкой.
- Замечают изменения в воспитании детей, указывает на влияние технологий и уличной среды на воспитание.

Отсюда выявляется разнообразие мнений и подходов к воспитанию детей, отражающее культурные и временные особенности.

Из вышесказанного можно сделать вывод, что исследование роли курдских женщин в формировании идентичности в Казахстане является важным для понимания влияния этнических меньшинств на культурный и социальный ландшафт страны. Анализ этой темы не только помогает расширить знания о многонациональном обществе, но и подчеркивает значимость взаимодействия различных этнических групп для создания общей национальной идентичности. А также из статьи следует, что изучение роли курдских женщин в процессе формирования идентичности в Казахстане помогает понять динамику межнациональных отношений и важность учета культурных различий в современном обществе. Это исследование подчеркивает необходимость уважения и сотрудничества между различными этническими группами для достижения гармонии и укрепления единства в стране.

Список использованных источников:

1. Шемякина И. Н. Особенности идентификации младших-подростков с персонажами онлайн-игр: магистерская диссертация: дис. – б. и., 2022.
2. Полякова Н.Л. «Идентичность» в современной социологической теории // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. 2016. № 4
3. Кузина Д. В., Акимов М. О. Идентичность как предмет психологического исследования // Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика. 2020. Т. 26. № 2. С. 122-126.
4. Баишева К. И. Развитие представлений о понятии «эго-идентичность» в теории психологии // Ярмарка научно-практических инициатив студентов Янпис-2020. 2020. С. 22-27.
5. Численность населения Казахстана по отдельным этносам на начало 2021 года [электронный ресурс] URL:[<https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT414397>] Комитет по статистике Министерства национальной экономики Казахстана. Дата обращения: 22.03.2024 г.
6. Джалилов А. М. Материальное положение курдов Туркестанской области после депортации (на основе архивных документов) // Qazaqtaný. 2020. С. 20.

ӨОЖ 37.068

ВОЛОНТЕРЛІКТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК МӘНІ: ҚҰНДЫЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Утеген Гулнұр Бахытқызы

utegenova0709@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
«Әлеуметтік жұмыс» білім беру бағдарламасының магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Ж.Ж. Сембина

Пандемия кезінде кеңінен танымал болған «волонтерлік» терминінің ұзақ, тіпті ғасырлық тарихы бар. Ертеде бұл сөз әскери істермен байланысты болды. Сол кездегі Еуропа елдерінде еріктілер деп соғыс қимылдарына қатысқан және ресми жалақы алмаған бейбіт тұрғындар түсінілетін. Ресейдің революцияға дейінгі армиясында басқа термин қолданылды - «еріктілік», бұл әскери қызметке баратын, бірақ міндетті түрде орта немесе жоғары білімі бар азаматтық еріктілерді білдіреді. Бұл сөзді кездестіргенде, ең бірінші ойға Лев Николаевич Толстойдың «Соғыс және бейбітшілік» өлмес романының басты әдеби кейіпкерлерінің бірі - Бородино шайқасына қатысушы Пьер Безухов келеді [1].

Тарихи-философиялық тұрғыдан алғанда волонтерлік қызмет түрі ретінде көптеген ойшылдардың назарын аударды. Атап айтқанда, Л.Фейербах адамның әлеуметтік тектік болмысына тоқтала отырып, оның қоғамдық және әлеуметтік болмыс ретінде философиялық-антропологиялық түсінігін қалыптастырады. Ертедегі Фейербах әлемдік діндерді зерттеушілердің бірі ретінде жақсы белгілі болса, мұны оның «Христиандықтың мәні» еңбегі дәлелдейді, кейінірек ол моральдық-этикалық сипаттағы мәселелерге жүгінеді. Фейербах өз жұмысының соңғы кезеңінде «туизм» концепциясы түріндегі адамның қоғамшылдығы феноменінің терминологиялық анықтамасын ұсынды, бұл еуропалық туизм философиясының тұтас бағытының негізін қалады. Туизм арқылы Фейербах Мен және Сен (латын тілінен *tui* – сіз) бірлігі мен өзара байланысын түсінді. Осыған байланысты, жетекші ретінде - адамның өзін-өзі құрбан ету қабілеті (немесе альтруизм) тұрады [2].

«Альтруизм» терминін ғылыми қолданысқа О.Конт «Басқалар үшін өмір сүру» қағидасын білдіру үшін енгізген деп есептеледі. Конт идеяларын XX ғасырда Питирим Сорокин жалғастырып, альтруизмді өзінің қазіргі буржуазиялық қоғамының руханиятының жетіспеушілігін жеңу құралы ретінде қарастырды. Сорокиннің XX ғасырдағы капитализмнің бір көрінісі ретіндегі бұқаралық мәдениетке деген сыни ұстанымы белгілі [3].

Қазіргі концепцияда волонтерлік – бұл өзара көмек пен қолдау, өз-өзіне көмектесу және басқа да рухани құндылықтар принципіне негізделген ерікті және ақысыз қызметтің кең ауқымы. Бұл мемлекет тарапынан мақұлданды. Қазақстан Республикасының «Волонтерлік қызмет туралы» 2016 жылғы 30 желтоқсандағы 42-VI Заңы тұрғысынан: волонтер (волонтер) өз қызметін жеке және ерікті (волонтерлік) ұйымның құрамында жүзеге асыруға құқылы; оны тамақпен, нысанды киіммен және арнайы киіммен, құрал-жабдықтармен, жеке қорғану құралдарымен, уақытша пайдалануға арналған үй-жайлармен және т.б. қамтамасыз ету, сондай-ақ оның волонтерлік қызметі кезінде өмірі мен денсаулығына келтірілген зиянды өтеу түрінде қолдау алуға. Осылайша, волонтерлік қозғалыс қоғамдық қызмет түрі ретінде ерікті қатысуға, қайырымдылық жұмысының ақысыз болуына, моральдық-этикалық құндылықтарға негізделген [4].

Дегенмен, волонтерлік қызметтің басқа жағы да бар. Ол оған қатысушылардың әлеуметтік белсенділігімен байланысты және азаматтық қоғамдағы өзін-өзі ұйымдастыру формасы ретінде әрекет етеді. Өзін-өзі ұйымдастыру дәстүрлі түрде постклассикалық емес ғылымның (синергетика) негізгі концепциясы болып табылады және оның негізін қалаушылардың бірі Герман Хакен жазғандай, «табиғатты ұйымдастыру принциптеріне, табиғатты ұйымдастырудың формаларына назар аударған жөн, ұйым иерархиялық принцип бойынша құрылмаған: тәртіпті де, рульді де тани алмайтын ұйымның бұл формалары өзін-өзі ұйымдастыру деп аталады». Хакен үшін синергетика ең алдымен табиғи процестерді сипаттайды, бірақ Илья Пригожин синергетика принциптерін әлеуметтік-мәдени процестерге дейін кеңейтеді. Ол «Қазіргі ғылымда болып жатқан процестерді түсіну үшін ғылымның белгілі бір мәдени жағдайда қалыптасатын мәдени құбылыс екенін ескеру қажет» деп жазады. Пригожиннің пікірінше, дәл қазіргі ғылым адам әрекетін жаратылыстану көзқарасы саласына қосуға мүмкіндік беріп, адамды табиғатқа толығырақ қосуға мүмкіндік берді [5].

Біз өз жұмысымызда бүгінде В.А.Сушко берген волонтерлік анықтаманы ұстанамыз: «Волонтерлік дәстүрлі түрде азаматтық қатысудың бір түрі ретінде анықталады, ол әдетте ақшалай сыйақыға сүйенбей, жалпы халықтың игілігі үшін ерікті түрде жүзеге асырылады... Альтруистік көмек, әсіресе, әлеуметтік желілер арқылы кең таралған, оның платформасында волонтерлер. стихиялы түрде келесі ұйыммен топтар мен қауымдастықтарға бірігеді». Мұнда еріктілер қозғалысының альтруистік құрамдас бөлігіне баса назар аударылады, ол өзара көмек пен қолдау сияқты дәстүрлі мәдени құндылықтар мен психикалық сипаттамаларға негізделген [6]. Екатеринбург социологы М.В. Певная Уралдық студент жастарын волонтерлік қозғалысқа тартуға көмектесетін бес жетекші мотивті анықтайды: «альтруизм» - 52%; «пайдалы байланыстар» - 42%; «жұмыс тәжірибесі» - 39%; «Қызықты адамдармен қарым-қатынас» - 30%; «қоғамдық-саяси жұмыстағы тәжірибесі» - 30%. Бұл зерттеуде альтруизм тұлға сапасы ретінде мотивациялық ұмтылыстар иерархиясында бірінші орында тұр [7].

Альтруизм, біз атап өткендей, этиканың ең маңызды тұжырымдамасы, мәдениетті тұтастық ретінде зерттейтін философия бөлімі ретіндегі мәдениет философиясының категориясы. Әртүрлі этикалық доктриналарда альтруизмнің анықтамалары айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін, бірақ жалпы мазмұны негізінен бірдей: басқаларға пайда келтіру адамның моральдық міндеті. Сондықтан философияның энциклопедиялық сөздігінде бұл терминнің жалпы анықтамасына тоқталып өтуге болады: «Альтруизм – басқа адамдардың пайдасына (мүдделерін қанағаттандыруға) бағытталған жанқиярлық әрекеттерді белгілейтін моральдық принцип». Философия тарихында альтруизм мәселесіне француз гуманист философы Жан-Мари Гюйо (1854 - 1888) ерекше көңіл бөлді. «Міндетсіз және санкциясыз мораль» атты еңбегінде ол былай деп жазды: «Біз белгілі бір ішкі күштің санасына парызды азайта аламыз. Бізге қабілетті ең үлкен нәрсені іштей сезіну, осылайша, біз не істеу керектігін бірінші рет түсінеміз. Қарыз, егер біз барлық метафизикалық ұғымдарды тастап, фактілер саласында қалатын болсақ, бұл өзін көрсетуге ұмтылатын өмірдің көптігі. Осы уақытқа дейін борыш сезімі әдетте қажеттілік немесе мәжбүрлік сезімі ретінде түсіндірілді, бірақ, шын мәнінде, бұл, ең алдымен, билік сезімі». Гюйо үшін борыш альтруистік эволюционизмнің қағидасы ретінде адамның өзінің күш-қуатын, рухани және физикалық күшін сезінуі, күш-қуаттың шамадан тыс болуынан туындайтын және қоғам игілігіне бағытталған әрекеті болып табылады [7].

Гюйо бойынша әрекет альтруистік сипатқа ие болады, егер адам ешқандай сыйақы талап етпегенде ғана, яғни ол риясыз әрекет болған жағдайда ғана. Альтруистік әрекетте адамның іс-әрекеті оның қоғам үшін қажеттілігіне ішкі сеніміне байланысты жүзеге асады. Ол өзінің этикасын кең мағынада «өмір» ұғымына негіздеді. Өмір – өсу, даму және күрделілік. Осылайша этика практикалық философияға айналады. Бұл өмірге ықпал ететін құралдар туралы ілім, ал адамгершілік жоғарыдан күштеуді де, санкцияны да қажет етпейтін осы құралдардың ішіндегі ең маңыздысы. Адамның адамгершілік сезімі өмірлік белсенділікке деген табиғи қажеттілікке байланысты дамиды. Француз ойшылының анархистік этикасы Петр Алексеевич Кропоткиннің (1842-1921) анархо-коллективистік этикасының теориялық қайнар көздерінің бірі болды, ал бүгінде жанқиярлық, еріктілік және басқалардың игілігі үшін жанқиярлық қабілеті басты белгілерге айналды [8].

Бұл бізді бірігуді, интеграцияны және өзара көмекті іздеуге мәжбүр ететін пандемия жағдайында бүгінгі күні өте өзекті. Жоғарыда атап өткеніміздей, жаһандық ауқымдағы қоғамға заманауи сын-қатерлерге жауап еріктілер қозғалысы мен қайырымдылық шаралары болды. Бұл әсіресе қазіргі Қазақстанға да қатысты. Бұл құбылысты рухани дағдарыстан шығудың бір құралы деп түсіндіре аламыз. Шартты түрде волонтерлік қызметті діни, қайырымдылық және зайырлы, қоғамдық қозғалыстар деп бөлуге болады.

Қазақстанда волонтерлік идея 1993 жылдан бері дамып келеді. Бұл процеске Біріккен Ұлттар Ұйымының Еріктілер бағдарламасы серпін берді. Қазіргі уақытта Қазақстанда көптеген тәуелсіз волонтерлік бастамалар мен топтар жұмыс істейді. Соңғы жылдары волонтерлік қызмет дамып, Қазақстандағы азаматтық қоғамның жетекші институттарының біріне айналды [9].

Қазақстандық еріктілердің волонтерлік жұмыс дағдыларын меңгеруі олардың халықаралық деңгейдегі ауқымды шараларға қатысуымен байланысты болды. Бұл, әрине, елімізде волонтерлік қызметтің кең таралуына оң әсерін тигізді. Қазақстанда еріктілер қозғалысы туралы ғылыми зерттеулер жүйелі түрде жүргізілуде. Статистиктерді қазақстандықтардың ерікті әрекеттерінің мотивациясы қызықтырады. Талдау нәтижелері бойынша қазақстандық еріктілердің батыстық еріктілердің әрекетінен белгілі бір айырмашылығы бар. Міне, еуропалық волонтерлер әлеуметтік кеңістіктегі және мансаптық өсудегі бейімделу механизмі ретінде өз жұмысын ұтымды бағалайды. Отандық миссионерлер бұл қызметпен азаматтарға көмектесу деген қарапайым ниетпен айналысады. Еріктілер корпусының жас құрамы қызығушылық тудырады: қазақстандық волонтерлердің жартысы таныстар аясын кеңейтуге, конкурстық бағдарламалар мен гранттарға қатысуға, заманауи ақпарат алуға бағытталған жастар.

Қазақстанда волонтерлік қызметтің пайдасы айтарлықтай. Біріншіден, бұл командада жұмыс істеудің жаңа дағдылары мен тәжірибесін алу мүмкіндігі. Волонтерлік - бұл өзін-өзі дамытуға және жаңа қызықты тапсырмаларды табуға арналған тамаша платформа. Қазақстандағы волонтерлік қызмет сонымен қатар жаңа әлеуметтік байланыстар орнатуға, қызықты адамдармен танысуға және сіздің ой-өрісіңізді кеңейтуге көмектеседі. Сонымен қатар, волонтерлік жобаларға қатысу сізді қоғамның пайдалы және сұранысқа ие мүшесі ретінде сезінуге көмектеседі, бұл айтарлықтай психикалық қанағат әкеледі. Қазіргі таңда елімізде волонтерлік қызмет дамудың жаңа кезеңіне көшті. Қазақстандықтар, әсіресе жас ұрпақ қоғам игілігі үшін ерікті еңбек әркімге қажет екенін және бүкіл елдің табысты өмір сүруінің шарттарының бірі және мұқтаж адамдарға адамгершілік қасиеттерді көрсету мүмкіндігі екенін түсінді. флора мен фауна. Уақыт өте келе қоғамға, адамдарға пайдалы болуға ұмтылу әрбір адамның өмір сүруінің нормасы мен салтына, қоғамның адамгершілік стандартына айналуы тиіс [10].

Құжат бойынша жұмыс 2020 жылы – «Біз біргеміз» ұранымен өткен Қазақстандағы Еріктілер жылы аясында басталғанын атап өткен жөн. Оны әзірлеушілер нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру және волонтерлердің елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесін бағалаудың ұлттық әдіснамасын құру арқылы волонтерлік қызмет үшін қолайлы жағдай жасау мақсатын көздеді. Сонымен қатар, жастар арасында волонтерлік әлеуетті ашу, корпоративтік волонтерлік қызметті дамыту, волонтерлар мен мемлекеттік органдардың өзара әрекеттесу тетіктерін жетілдіру міндеттері қойылды.

Қорытынды ретінде біз мыналарды атап өтеміз:

Біріншіден, нағыз мәдени тәжірибе адамзаттың мәдени дәстүрлерінің көп ғасырлық тәжірибесіне негізделген. Бұл тәжірибені түсіну әлеуметтік философияның міндеттерінің бірі болып табылады. Этикалық философтар арасында басқа адамға көмектесуге ұмтылуға негізделген адамдар арасындағы қарым-қатынас концепциясы танымал (Фейербах, Гюйо, Кропоткин, Сорокин және т.б.). Ынтымақтастық, өзара көмек пен қолдау, сыбайластық – бұл адамның, халықтың, жалпы адамзаттың негізгі рухани құндылықтары. Олардың ішінде альтруизм жетекші орындардың бірін алады.

Екіншіден, мәдени тәжірибедегі альтруизм дәстүрлі түрде эмпатия жасау және басқаларға риясыз көмек көрсетуге дайын болу қабілеті ретінде қарастырылады. Ол өзін құрбан ету қабілеті сияқты табиғи инстинкт пен адамдық сезімге сәйкес келеді (Гюйо, Кропоткин). Альтруистік бағыт қазіргі заманғы волонтерлік қозғалыстың жетекші мотивтерінің бірі бола отырып, әлеуметтік мотивацияның маңызды тәсілі ретінде әрекет етеді. Бұл мотив адамзатты адамдарға тегін қызмет көрсетуге негізделген интеграцияны іздеуге мәжбүрлеген пандемия кезінде айқын көрінді.

Үшіншіден, волонтерлік ұйымдық нысандары өте алуан түрлі, олар әлеуметтік тұжырымдаманың нақты іске асуы, жастардың, ең алдымен студенттердің рухани ұмтылыстарына жауап болып табылады. Бүгінгі таңда бұл қозғалыстың маңызды ұйымдық негізін цифрлық постиндустриалды қоғамның маңызды фрагменті ретінде сипаттауға болатын әлеуметтік желілер құрайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Волонтерство или асар: прошлое, настоящее и будущее. [Электронный ресурс] - URL: <https://assembly.kz/ru/news/volonterstvo-ili-asar-proshloe-nastoyashchee-i-budushchee>
2. Демина И.В. Отношение «Я – Ты» в философии Л. Фейербаха и проблема общения в экзистенциализме XX века // Научная мысль Кавказа, 2009, № 2. – С. 61- 66.
3. Быков А.В. Альтруизм в социологических теориях: интегративный подход. – М. 2018. – 157с.
4. Қазақстан Республикасының «Волонтерлік қызмет туралы» 2016 жылғы 30 желтоқсандағы 42-VI Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000042>
5. Хакен Г. (Штутгарт, Германия). Глобальный мир и самоорганизующееся общество / Философско-культурологические проблемы идентичности в контексте современности:

материалы Междунар. конференции «Культурная идентификация молодёжи в условиях глобализации». – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2010. – 40- 56 с.

6. Сушко В.А. Проявление волонтерства в современном российском обществе //Теория и практика общественного развития, 2017. - № 11. – С. 43-46.

7. Певная М.В. Управление волонтерством: международный опыт и локальные практики: [монография] / М. В. Певная; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал, федер. ун-т. - Екатеринбург: Изд-во Урал, ун-та, 2016. - 434 с.

8. Гюйо Ж.М. Нравственность без обязательства и без санкции / Пер. с франц. Н. А. Критской, под ред. и со вступ. ст. Н. К. Лебедева. - М: Голос труда, 1923. –144с.

9. Уздембаева Б. Н., Дмитриев П. С. Развитие экологического волонтерского движения в Республике Казахстан. Астана, 2022. – С. 189.

10. Амреева Елена, Виноградова Елена, Миронюк Татьяна, Трубова Надежда «Руководство по отраслевому волонтерству: BIRGEMIZ BILIM».

UDC 316.35

Cyberbullying and its Psychological Implications for Kazakh Youth: A Call for Cultural Context.

Sakenova Moldir Bagulanovna

sakenova020@gmail.com

2nd year master's degree student of the faculty of Social Science

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Academic supervisor - Baigabylov N.O

In recent times, the digital landscape has undergone a significant transformation, revolutionizing the way we connect, learn, and interact with one another. While the internet has undeniably brought numerous advantages, it has also paved the way for the emergence of new forms of harassment and bullying, particularly cyberbullying. This phenomenon has become a matter of global concern, affecting millions of adolescents across the globe, including those in Kazakhstan. With the rapid increase in digital penetration in Kazakhstan, the country is witnessing a surge in cyberbullying, which is a type of harassment that takes place through digital platforms. The statistics on cyberbullying in Kazakhstan reveal a concerning trend. According to a survey, it was found that **72%** of youth in Kazakhstan have experienced cyberbullying, indicating a high prevalence of online harassment among young individuals in the country [7]. This poses considerable challenges to the psychological well-being of adolescents, thereby necessitating an approach that is sensitive to the cultural context to comprehend and mitigate its impacts. The issue of cyberbullying among Kazakh adolescents is of utmost importance, requiring a deeper understanding of its psychological consequences and the development of effective strategies to combat it. This article explores the prevalence of cyberbullying among Kazakh youth, its psychological implications, and the significance of incorporating cultural context into strategies aimed at addressing cyberbullying.

Cyberbullying - entails the utilization of digital technologies, such as social media, messaging platforms, and websites, to harass, threaten, or embarrass individuals. Unlike traditional forms of bullying, cyberbullying provides perpetrators with the ability to hide behind screens, often granting them a sense of empowerment to engage in harmful behaviors without immediate repercussions. Cyberbullying among Kazakh youth is a growing concern, with a notable percentage of adolescents reporting experiences of online harassment. Studies suggest that the accessibility of smartphones and the internet has led to increased vulnerability among children and teenagers to cyberbullying. The number of cases of cyberbullying has been on the rise, with **140 thousand** incidents identified in 2021, which is twice the number reported in 2020. This data underscores the significant impact of cyberbullying on children in Kazakhstan, with **every ninth pupil** in the country facing bullying at least once. Despite these alarming statistics, many cases of cyberbullying go unreported, many